

ทำบุญพื้นฐาน

คือ

ทำหมุ่บ้านให้รมณีย์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
(ป. อ. ปยุตโต)

ธรรมทานเพื่อการศึกษาธรรม

วัดจากแดง

ทำบุญพื้นฐาน คือ ทำหมู่บ้านให้ร่มฉ้าย

© สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต)

ISBN 978-616-7053-50-9

พิมพ์ครั้งแรก - มิถุนายน ๒๕๖๒

พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ - กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖ ๑,๐๐๐ เล่ม

— วัดจากแดง พิมพ์เป็นธรรมทาน

แบบปก: พระครูวินัยธร (ชัยยศ พุทธิวิโร)

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์ โปรดติดต่อขออนุญาตที่
วัดญาณเวศกวัน ต.บางกระทึก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐
<http://www.watnyanaves.net>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

วัดจากแดง ประมวลวาระสำคัญที่จะมีการจัดกิจกรรมเพื่อ
เผยแพร่ธรรมะ ได้แจ้งกุศลฉันทะที่จะจัดพิมพ์หนังสือ ของ
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เรื่อง **ทำบุญพื้นฐาน**
คือ ทำหมู่บ้านให้ร่มเย็น เพื่อแจกมอบเป็นธรรมทานแก่
พุทธศาสนิกชนที่มาร่วมงาน

การพิมพ์หนังสือแจกเป็นธรรมทานนั้น นับว่าเป็นการให้
อย่างสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ ชน
ทานทั้งปวง เป็นการแสดงน้ำใจปรารถนาดีอย่างแท้จริงแก่
ประชาชน ด้วยการมอบให้ซึ่งแสงสว่างแห่งปัญญาและทรัพย์อัน
ล้ำค่าคือธรรม ที่จะนำประเทศชาติให้พัฒนาไปในวิถีทาง
ที่ถูกต้องและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้และยั่งยืน

ขออนุโมทนากุศลเจริยาของพุทธบริษัทวัดจากแดง ขอกุศล
ที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญแล้ว จงสัมฤทธิ์ผลให้สังคมประเทศชาติวัฒนา
สถาพร ด้วยพลังแห่งสัมมาทศนะและสัมมาปฏิบัติสืบไป

วัดญาณเวศกวัน

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

สารบัญ

อนุโมทนา	ก
ทำบุญพื้นฐาน:	
คือทำหมู่บ้านให้รมณีย์	๑
บุญกรหน่ม ชื่อนายมณะ	๑
เรียกหาฉันทะ บอกรหน่มมณะให้รีบกลับมา	๙
พระคาถาสอนวิธีทำบุญของชาวบ้าน	๒๕
ถิ่นรมณีย์ เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา	๒๖
ผนวก: เกณฑ์ต่ำสุดของถิ่นรมณีย์	๒๗

ทำบุญพื้นฐาน

๗๒

ทำหมุ่มบ้านให้รมณีย์

~๐~

บุญกรหมุ่ม ชื่อ นายมณะ

นานมาแล้ว ที่หมุ่มบ้านชื่อว่ามจลคาม ขณะที่ชาวหมุ่มบ้านทำงานกันอยู่ที่บริเวณกลางหมุ่มบ้าน หมุ่มน้อยมฆมาณพก็เป็นคนหนึ่งซึ่งไปทำงานที่นั่น

ที่นี่ ในที่ที่ตัวเองทำงานนั้น หมุ่มมณะมีแรงใจอยากให้ที่นั่นเป็นที่ที่ดี เป็นที่เหมาะที่จะทำงานได้ดี พุดสั้นๆ ว่ามีฉันทะ คืออยากทำที่ทำงานนั้นให้เป็นที่สะอาดเรียบร้อย ไม่มีขยะ ไม่มีของรกรุงรัง แล้วก็เรียบร้อย มีบรรยากาศดี ดังนั้นหมุ่มน้อยมณะนี่ก็ปิดกวาดชำระสะสางในเขตในบริเวณที่ทำงานของตัวเอง อะไรที่ขรุขระก็ทำให้ราบเรียบ คือทำให้รมณีย์ เป็นที่น่าสดชื่นรื่นรมย์ แล้วก็ทำงานของตัวเองไป ทำงานแล้วก็พักอยู่

แต่ที่นี้ก็มีคนอื่นมาเห็นที่นั่นแล้วชอบใจ เอาแขนกันเขาให้พ้นไปแล้ว เข้าไปพักที่นั่นเสียเอง มฆมาณพต้องออกไป ก็ไม่โกรธ แต่ไปชำระทำความสะอาดที่จุดอื่น ทำที่ใหม่ให้รมณีย์ แล้วย้ายไปทำงานที่นั่น

มฆะยังถูกคนอื่นแย่งเอาที่นั่นไปอีก
เขาไม่โกรธ ก็ย้ายไปทำที่อื่นต่อๆ ไป
ขยายไปเรื่อยๆ

พร้อมกับคิดว่า คนเหล่านี้ได้รับ
ความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการ
กระทำของเรา การกระทำของเรานั้นก็
ต้องเป็นกรรมที่เป็น “บุญ”...

แล้วก็มีคนอื่นอีกมาเอาแขนผลักเขาออกมาจากที่นั่นแล้วเข้าไปใช้ที่นั่นแทน มฆมาณพก็ไม่โกรธ แต่ย้ายไปจัดทำที่อื่นให้เป็นรมณีย์อย่างนั้นอีก

มฆะยังถูกคนอื่นแย่งเอาที่นั่นไปอีก เขาไม่โกรธ ก็ย้ายไปทำที่อื่นต่อไป ขยายไปเรื่อยๆ พร้อมกับคิดว่า คนเหล่านี้ได้รับความสุขก็ดีแล้ว เขามีความสุขด้วยการกระทำของเรา การกระทำของเรานั้นก็ต้องเป็นกรรมที่เป็น “บุญ” ซึ่งจะให้ความสุขแก่เราด้วย

วันรุ่งขึ้น มฆะถือจอบไปขุดแต่งบริเวณลานหมู่บ้านให้รมณีย์ ชาวบ้านทั้งผู้เด็กผู้ใหญ่ก็ได้ไปนั่งพัก ที่ไหนคนมาชุมนุมกัน อย่างกลางหมู่บ้าน มฆะก็กวาดชำระทำสถานที่นั้นให้สะอาดเป็นรมณีย์ จัดที่ทางบริเวณให้สะดวกสบายแก่บรรดาผู้คน ถือว่าเป็นการให้ความสุขแก่มหาชน เมื่อถึงฤดูหนาว เขาก็ก่อไฟให้ ในฤดูร้อน ก็จัดน้ำให้

ต่อมา หมู่มฆะซึ่งมีฉันทะอยู่กับตัว ก็คิดว่า ที่รมณีย์ ย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของทุกคน ไม่มีใครไม่ชอบที่รมณีย์ ในขั้นต่อไปนี้ เราควรทำถนนหนทางให้ราบเรียบ แล้วก็แบกถือมีดขวานจอบเสียม ออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ เทียวไปจัดแต่งถนนหนทาง ตัดรานกิ่งไม้ที่เกะกะกีดขวาง

เมื่องานที่ต้องทำมากขึ้น ก็ต้องทำทุกวันๆ เป็นเหตุให้กลับบ้านค่ำมืด วันหนึ่ง หมู่บ้านใกล้เจอเขา ถามว่าไปทำอะไรมา เขาก็ตอบว่า ไปทำบุญ ชำระทางสวรรค์ หมู่คนนั้นบอกว่าขอเป็นเพื่อนร่วมทำบุญด้วย ตั้งแต่นั้นก็กลายเป็นคณะบุญกร คือคณะนักทำบุญ จะเรียกตามค่านิยมสมัยนี้ว่าเป็นนักริเริ่มสร้างสวรรค์ หรือมีจิตอาสา ก็ว่าได้ มีขึ้นมาแล้ว ๒ คน

จากนั้นก็ยังมีหมู่บ้านอื่นอีก เห็นเขาทั้งสองแล้ว ถ้ามองอย่างนั้น พอทราบแล้ว ก็เป็นสหายร่วมด้วย ต่อมาก็มีผู้สนใจเห็นตาม เข้าร่วมทำบุญเพิ่มขึ้นทีละคนสองคน จนพวกคนหมู่บ้านในหมู่บ้านเข้าร่วมกับเขาเป็นนักทำบุญกลุ่มใหญ่ถึง ๓๓ คน

กลุ่ม ๓๓ บุญกรนี้เที่ยวดูแล *ทำงานบุญ* บำเพ็ญประโยชน์ แบบนี้เป็นประจำ นอกจากพัฒนาทางเข้าออกหมู่บ้านแล้ว ก็สร้างศาลาที่สี่แยก ชุดสระน้ำ ทำสะพาน ขยายงานออกไปๆ

กลางวัน ทำงานกันแข็งขัน เย็นลง เลิกงาน แทนที่จะตั้งวงดื่มสุรา ก็มานั่งล้อมวงกินข้าวกินปลาและปรึกษางานกัน วัตถุประสงค์งานวันนี้ และวางแผนงานที่จะทำในวันต่อไป

เมื่อทำงานบุญสร้างประโยชน์มากขึ้น หมู่คณะก็ได้เป็นที่รักนับถือ คนเชื้อฟังกันทั่วไป เขาก็แนะนำชักชวนชาวบ้านให้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน ให้ถือศีล ๕ ละเลิกสิ่งชั่วร้าย เช่นสุรាយาเสพติด การพนัน จนชาวบ้านอวยทานรักษาศีลกันทั้งหมู่บ้าน

รวมแล้ว บุญกร คือ นักทำบุญ ก็ทำงานจัดสรรพัฒนาทำบ้านทำถิ่นที่อยู่หมู่บ้านให้สะอาดเรียบร้อย ให้เป็นที่อยู่ทำงานทำการพบปะสังสรรค์กันได้ด้วยดี ไปจัดทำถนนหนทางให้คนสัญจรกันได้คล่องสบายปลอดภัย ชุดบ่อชุบสระน้ำ สร้างสะพาน ปลูกสวน ปลูกป่า ให้ร่มฉัตร ทำหมู่บ้านชุมชนให้อยู่กันดี ให้ชาวบ้านเอาใจใส่ดูแลกัน ไม่ทอดทิ้งกัน ร่วมช่วยงานการ ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน มีความพร้อมเพรียงสามัคคี นี่คือนิเวศน์พื้นฐาน

บุญนี้เป็นคำเดิมที่คลุมความหมายของคำว่าคุณภาพชีวิตในขั้นพื้นฐาน มันเป็นคุณภาพชีวิตเบื้องต้น แล้วก็คุณภาพของคนลึกเข้าไป ถ้าทำบุญพื้นฐานให้คนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นแล้ว เขาก็จะเจริญงอกงามในการทำบุญที่สูงยิ่งขึ้นไปได้ง่าย

กลุ่มหนุ่มบุญกร มีมีดพร้าบรรดาอุปกรณ์คู่มือ ได้ชุดสระ
สร้างศาลาทำทางให้ดี ขยายถิ่นรมณีย์กว้างไกลออกไป

ฝ่ายนายบ้านได้เห็นหนุ่มคณะนี้เที่ยวทำงานอย่างนั้น ก็ไม่
พอใจ

นายบ้านนั้นมองว่า ก่อนนั้น เมื่อพวกชาวบ้านยังดื่มสุรา
ยิงนกตกปลาล่าสัตว์ เป็นต้น ตนก็มีรายได้จากค่าต๋มสุรา และ
เก็บส่วย เป็นต้น แต่พอชาวบ้านหันมาเป็นบุญกร พวกกันทำบุญ
ตามหนุ่มมณะกัน รายได้นั้นก็หายไป จึงคิดว่าจะต้องขัดขวาง

แล้วก็ให้เรียกหนุ่มพวกนั้นมาถามว่า “พวกแกเที่ยวทำ
อะไรกัน?”

หนุ่มคณะนักทำบุญตอบว่า “ทำทางสวรรค์ ขอรับ”

นายบ้านบอกว่า “พวกแกนี่อยู่บ้านอยู่เรือน ไม่ควรทำ
อย่างนั้น ควรออกไปยิงนกตกปลาเนื้อเอามากินกัน และ
ทำสุราดื่มให้สบายใจ แล้วจะทำการงานโน่นนี่อะไร ก็ทำกันไป”

มณะกับพวกคัดค้าน ไม่ทำตามคำของนายบ้าน ถึงจะถูก
ว่ากล่าวซ้ำๆ อีก ก็ไม่ยอมทำตาม ในที่สุด นายบ้านขัดใจมาก
คิดว่าจะต้องกำจัดคนพวกนี้ ก็เลยไปฟ้องทางการ ถึงชั้นกราบ
ทูลพระราชาว่า “ข้าพระองค์เห็นโจรยกพวกพากันไป พระเจ้าข้า”

เมื่อพระราชาตรัสว่า “เธอจงไปจับพวกมันมา” ก็ทำตาม
รับสั่ง นำตัวมณะกับพวกมา

พระราชาไม่ทันได้ทรงพิจารณา ก็รับสั่งลงโทษให้
ช้างเหยียบ แต่ด้วยอำนาจเมตตาของพวกนักทำบุญ ช้างไม่ยอม
เหยียบ พระราชาทรงดำริว่าช้างคงเห็นคนมากไม่กล้าเหยียบ จึง
ทรงให้พวกนั้นนอนลง เอาเสื่อลำแพนมาปูคลุม ช้างก็ไม่เหยียบ

พระราชาทรงเอะพระทัย ทรงสอบสวน
ทราบว่า คนเหล่านี้รวมกลุ่มกันทำบุญ เช่น
เที่ยวดูแลถนนหนทาง สร้างศาลาพักตาม
ทางแยก ขุดสระน้ำ สร้างสะพานให้แก่
ประชาชน ก็ทรงชื่นชมสนับสนุน

พระราชาทรงเอะพระทัย ทรงสอบถามทราบว่า คนเหล่านี้รวมกลุ่มกันทำบุญ เช่น เทียวดูแลถนนหนทาง สร้างศาลาพัก ขุดสระน้ำ สร้างสะพานให้แก่ประชาชน ก็ทรงชื่นชมสนับสนุน

แทนที่จะถูกลงโทษ ก็กลับเป็นว่าพระราชารู้ว่าพระราชทานนายบ้านนั้นแหละให้เป็นคนรับใช้ของนักทำบุญ พระราชทานช่างตัวนั้นให้เป็นพาหนะของพวกเขา และทรงมอบหมู่บ้านนั้นให้พวกเขาจัดการใช้ประโยชน์ตามแต่จะสะดวกเป็นสุข

กลุ่มบุญกรได้เห็นอานิสงส์ของบุญแล้ว แถมได้ช่างมาช่วยงาน ก็พอใจยิ่งนัก คิดจะทำบุญยิ่งขึ้นไป จึงปรึกษากันตกลงสร้างศาลาใหญ่เป็นอาคารถาวรที่สี่แยก

เท่าที่ทำบุญกันมา ยังไม่ได้ให้ส่วนร่วมทำบุญ (คือ “ปัตติ” ใน “ปัตติทาน” ที่แปลกันสั้นๆ ว่าให้ส่วนบุญ คือให้ส่วนร่วมในการทำความดี) แก่เหล่าสตรี ถึงตอนนี้เป็นงานบุญใหญ่โต พวกสตรีแม่บ้านก็เข้ามาร่วมทำบุญด้วย สุทธิมาเข้ามาเป็นเจ้างานสร้างศาลา สุนันทาให้ขุดสระโบกขรณี เป็นที่รมณีย์ และสุจิตราทำสวนดอกไม้ (บุปผาราม) ที่เป็นรมณีย์อีกเช่นกัน

ศาลาอาคารใหญ่นั้น เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ก็จัดให้ประชาชนได้พักอาศัย โดยแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนสำหรับอิสรชน ส่วนของคนยากไร้ และที่พักคนเจ็บไข้

จะเห็นว่า ในงานบุญทั้งหมดนี้ พวกนักทำบุญมาเข้าร่วมด้วยใจสมัครของตน เริ่มตั้งแต่หนุ่มมณะที่มีฉันทะเริ่มงานขึ้นมาเอง แล้วคนอื่นมองเห็นคุณค่าก็มีฉันทะเข้ามาร่วม เกิดเป็นการรวมกำลังสามัคคีในการทำความดีงามบำเพ็ญประโยชน์ ถิ่นก็เป็นที่อยู่อย่างดีเป็นที่ผาสุก คนก็อยู่ในถิ่นกันด้วยดีมีสุขสามัคคี

การทำบุญพื้นฐานนั้น เริ่มด้วยการสร้างสรรค์ชุมชน โดยเหล่าบุญกรช่วยกันจัดสรรถิ่นอาศัยที่อยู่ที่ทำการที่ทำกินให้เป็นถิ่นร่มเย็นที่แต่ละคนมีชีวิตตั้งอยู่ในศีล และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้เป็นที่คล่องสบายมั่นคงปลอดภัย อยู่ร่วมกันได้ผาสุก สวัสดิ์ มีความสุขจริงที่ไม่ต้องพึ่งพิงอบายมุข พริกพร้อมพอกแก่ การที่จะเรียกว่า มีชีวิตงาม มีสังคมดี มีธรรมชาติอันร่มเย็น*

นี่คือเข้าใจหลักในพุทธพจน์ (ส.ส.๑๕/๑๔๖/๔๖) ว่า

ชนเหล่าใด ปลูกสวน ปลูกป่า สร้างสะพาน (รวมทั้งจัดเรือข้ามฟาก) จัดบริการน้ำดื่ม และบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ตลอดทุกเวลา, ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์

เป็นอันว่า ใครทำอย่างนี้ ไม่ว่าจะปลูกป่า ทำสวน ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพาน สร้างศาลา ให้ที่อยู่ที่อาศัย เพื่อประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย นั่นคือเป็นการทำบุญขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นงานที่ทำด้วยฉันทะโดยมุ่งจะทำชุมชนให้ดี

* เรื่องหม่อมมมาณพกับพวก ที่เป็นคณะบุญกรผู้ได้ทำ “บุญ” มากมาย ซึ่งทำให้ถิ่นอาศัยเป็น “ร่มเย็น” ให้ชุมชนอยู่กันดีมีมาในหลายคัมภีร์ (ราว ๔ คัมภีร์ บอกรายละเอียดต่างกันบ้าง) แสดงว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องราวการทำบุญที่เคยคุ้นกันมาในวัฒนธรรมของสังคมไทย เห็นว่าเป็นเรื่องดีงามสำคัญที่ถูกลืมไป โดยเฉพาะจะช่วยให้เข้าใจความหมายของคำว่า “บุญ” ได้ชัดเจน จึงยกมาเล่าไว้ (ขอให้สังเกตคำสำคัญที่เด่นคือ “บุญ” และ “บุญกรรม” กับ “ร่มเย็น”) รวมแล้ว เรื่องนี้ให้คิดว่า “ชาวพุทธผู้นำทำบุญแรก คือทำถิ่นให้ร่มเย็น, บุญใหญ่ชิ้นสำคัญ คือช่วยกันทำชุมชนให้อยู่กันดี”

เรื่องหม่อมมมาณพนี้ มีความสำคัญลึกลงไปอีกในทางศีลธรรมและวัฒนธรรมไทย โดยเป็นแหล่งของเรื่องวัตรบพ ของพระอินทร์ อันเป็นที่มาของสวนสวรรค์ทั้ง ๔ คือ จิตรลดาวัน ปารุสวัน มิสถวัน และนันทวัน ตลอดจนเวชยันตมหาปราสาท และหอบประชุมเทพในดาวดึงส์ที่ชื่อว่า “สุธรรมสภา/สุธรรมาสภา”

เรียกหาฉันนะ บอกหนุ่มมณะให้รีบกลับมา

เรื่องมฆมาณพนี้ สมัยก่อนจัดกันเป็นงานเทศน์สำคัญ เรียกว่าวัตรบท ๗ ของพระอินทร์ แล้วอย่างไรไปๆ มาๆ ถึงเวลานี้ หายไป คนไทยเวลานี้แทบไม่มีใครรู้จัก ต้องฟื้นขึ้นมา

คนจะอยู่กันดี จะพัฒนาจิตใจ จะพัฒนาปัญญาได้ผล ก็ ต้องให้เขามีความเป็นอยู่ที่เหมาะที่ดี สร้างสรรค์จัดสรรชุมชน หมู่บ้านตั้งแต่วัตถุและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นสภาพที่เกื้อหนุนชีวิต ด้วยการทำบุญพื้นฐาน อย่างที่พวกมฆมาณพทำกันนั้น

เวลานี้ บางทีไปสอนเน้นกันอยู่ที่ศีล ๕ อยู่ๆ ยังไม่บอกให้ ทำอะไร เริ่มต้นก็ให้รักษาศีล ๕ เน้นๆ กันอยู่นั่นแหละ คิดให้ดี ศีล ๕ นั้นเป็นเรื่องของการงดการละการเว้น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลัก ทรัพย์ มีแต่ไม่ทำๆ ทั้งนั้น แล้วคุณทำอะไรละ เริ่มต้นก็ไม่ ได้แต่ หยุด ได้แต่ยัง ได้แต่ละโน่นเว้นนี้ ยังไม่มีอะไรจะทำ ก็นั่งอยู่เฉยๆ หยุดๆ เดี่ยวก็นั่งงอไปงอมา ไม่ทำอะไรก็ได้รักษาศีล ๕

คนโบราณไม่เอาอย่างนี้ เขาเอาเรื่องที่ทำมาเริ่มต้น ไม่ใช่ เริ่มต้นด้วยการไม่ทำ อย่างเรื่องที่ได้เล่ามาแล้วนั่นแหละ เริ่มต้น มฆมาณพมีเรื่องที่จะคิดจะทำ แล้วในการทำงานนั้น เขาก็รักษาศีล กำกับตัวพร้อมไปเลย แล้วเขาไปแนะนำสั่งสอนชาวบ้าน ให้รู้จัก ทำการทำงานดำเนินชีวิตเป็นอยู่กันให้ดีนั้น ก็เอาศีล ๕ มากำกับ ว่า เมื่อคุณทำนั่นทำนี่อยู่กันอย่างนี้ ก็อย่าให้มีการเบียดเบียน กันนะ อย่าไปทำร้ายใคร ไม่ให้ละเมิดต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อ คู่ครอง ไม่พูดเท็จ ไม่กินเหล้าไม่ติดยา ศีล ๕ ก็กำกับตัวไป ใน การดำเนินชีวิตหรือในการเป็นอยู่ทำงานทำการของเขา

ศีล ๕ นั้นสำคัญมาก เป็นฐานที่ประกันสังคม แต่มันเป็นตัวกำกับ คือคนเขามีเรื่องจะทำอยู่แล้ว ก็ทำโดยมีศีล ๕ ไม่ใช่อยู่ๆ ก็ขึ้นต้นด้วยไม่ๆ ที่เป็นฝ่ายลบ ก็เลยไม่มีอะไรจะทำ แล้วก็ไม่ต้องทำอะไร ก็ได้แต่นั่งนิ่ง นั่งเฉย อยู่แค่นั้น แล้วก็บอกว่ามีศีล ๕

ที่ถูกคือต้องบอกเรื่องที่จะทำ ให้เขามีเรื่องที่จะทำ แล้วก็กำกับว่า คุณจะทำความดี จะทำงานทำการอะไร ก็ทำไป แต่ในการทำให้การเป็นอยู่ของคุณนั้น ต้องมีศีล ๕ อย่าให้มีการเบียดเบียนกัน ให้มีเรื่องที่จะทำไว้ก่อน แล้วพอจะทำ ก็สมทานศีล ๕ กำกับไปด้วย อย่างนี้ก็เดินหน้ากันไปได้

ในประเพณีสืบกันมาก็มีการปฏิบัตินี้ไว้เป็นสัญลักษณ์ แต่โบราณมาถือการเทศน์เป็นงานสำคัญ เพราะถึงตอนที่พระจะทำหน้าที่ของท่านที่จริงแท้ คือการให้ธรรม ไม่ว่าจะทำบุญเลี้ยงพระ เข้า-เพลอะไร ก็ไปลงท้ายที่ป้ายมีพระเทศน์ให้คนฟังธรรม

ที่นี้ ถึงตอนที่พระจะเทศน์นั้น ก็ให้สมทานศีล ๕ ไว้ นี่คือการเป็นบทบาท เป็นบุพภาค ให้ตั้งตัวไว้พร้อมที่จะรับ แต่สิ่งที่มุ่งหมายจะได้จะเอา ซึ่งคิดไว้ก่อนแต่ต้นแล้ว อยู่ที่จะฟังเทศน์ให้ได้ ธรรม ไม่ใช่ขอศีลรับศีลขึ้นมาลอยๆ

น่าสังเกตแถมไว้หน่อยว่า ในทำยุคที่ยังมีเทศน์เป็นงานใหญ่ นั้น ชาวบ้านมักรอฟังเทศน์โดยหวังจะได้สนุก เทศน์ดีคือเทศน์ตลก พระนักเทศน์ที่เก่งมีชื่อเสียงลือลั่นทั่วไป นิมนต์มาจากไกลๆ คือเทศน์ได้ตลกคนฮาจนตกขอบศาลา ยุคนักเทศน์ดังผ่านไป คนไทยก็ยังคงเด่นกันอยู่ที่เสียงเฮฮา ธรรมไม่เอา ชอบแต่เหล่ากับจะได้เฮฮา น่าจะชวนกันแก้ไขพัฒนาให้พ้นไปเสียที

เอาละนะ วันนี้ก็เลยมาย้ำเรื่องนี้ไว้ เป็นอันว่ามาชำระ สะสางกันใหม่ ให้การสนธิธรรมปฏิบัติธรรมเป็นระบบมีลำดับที่ชัดเจน ให้เข้าที่เข้าทางกันหน่อย ประสานให้เข้าระบบที่ครบ เป็นองค์รวมของจุดหมาย หรือประโยชน์ คืออรรถะทั้ง ๓

เวลานี้ต้องทันกระแสนิยมความเจริญของยุคสมัย ถ้าปฏิบัติจัดการอะไรๆ ไปโดยไม่รู้เท่าทัน ก็จะทำให้เกิดความแปลกแยก และสภาพกะพรว่องกะแพรง ขาดๆ เกินๆ เสียระบบที่นั่นที่นี้ อย่างในเรื่องที่เรียกกันว่า การปฏิบัติธรรม ซึ่งควรจะพูดไว้หน่อย

ขอเล่าเรื่องย้อนอดีตนิดหน่อย ในเมืองไทยเมื่อเข้าสู่สมัยใหม่นั้น คนไทยตื่นความเจริญของอารยประเทศในแดนตะวันตก ถึงขั้นแปลกแยกกับตัวเอง เอาแค้ไก๊ๆ พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลานั้นคนไทยถึงกับดูถูกความเป็นไทย ดูถูกวัฒนธรรมไทย และหันหลังให้พระพุทธศาสนา เวลานั้น คำว่า สมภาติ กรรมฐาน สมณะ วิปัสสนา อย่างพูด เขาจะยิ้มเยาะ ดูถูกว่าคร่ำครึ ฝังมาย

ต่อมาไม่นาน ที่เมืองฝรั่งเอง โดยเฉพาะในอเมริกา เกิดกระแสสวนทางวัฒนธรรม โดยคนหนุ่มสาว คนรุ่นใหม่ที่นี่หันไปต่อต้านความเจริญแบบวัตถุนิยมและสถาบันแบบแผนในสังคมของเขาเอง และหันมาหาศาสนาตะวันออก เกิดเป็นกระแสนิยมสมภาติ สมภาทานโยคะ เป็นต้น ตั้งแต่คนรุ่นปี๊ด ยุคฮิปปี มาจนถึงนิวเอจ (New Age) พาให้คนไทยสมัยใหม่หันกลับมาชื่นชมชอบสมภาติเป็นต้นตามไปด้วย

กระแสนิยมสมัยใหม่นี้ มีส่วนอยู่ไม่น้อยที่ทำให้คนไทยในเมืองที่มีความเจริญ คนร่ำรวย คนชั้นกลางผู้มีอันจะกิน นิยมสมภาติสืบกันมาถึงเวลานี้

กว่าศตวรรษแล้ว เมื่อสังคมไทยหันไป
หาความเจริญแบบสมัยใหม่ คนไทย
หลงใหลความเจริญแบบตะวันตก ตื่น
วิทยาศาสตร์ มองเห็นเมืองไทยล้ำหลัง
อะไรที่เป็นของฝรั่งจึงเป็นสากล

คนไทยหันหลังให้วัฒนธรรมไทยและ
พระพุทธศาสนา หันหน้าไปรอรับและ
เลียนแบบตะวันตก

แล้วก็ทำให้พระให้วัดจัดตั้งสำนักใหม่ๆ ที่ถึงเวลานี้เรียกว่า สำนักปฏิบัติธรรม (ก่อนเข้าสมัยใหม่นี้ เรียกตรงตามเรื่องว่า สำนักกรรมฐานบ้าง สำนักวิปัสสนาบ้าง) ขึ้นมารับสนองความต้องการของคนมั่งมีคนเมืองคนกรุงเหล่านี้ ซึ่งบางทีก็มาหาสมาธิ ในเชิงหาความสุขสงบหลบทุกข์หรือพักใจอะไรอย่างนี้ สำนักปฏิบัติธรรมนั้นเกิดมีผู้ศรัทธาขึ้นมาเรื่อยๆ ทั้งใกล้เมือง และบ้านนอก

กระแสนิยมการปฏิบัติธรรมแบบสมัยใหม่นี้ ก็มีความดีอยู่มาก แต่กระแสใหม่สายนอกที่เข้ามานั้น ไม่ได้ประสานกลมกลืนหรือบูรณาการเข้าในระบบการนับถือปฏิบัติพระพุทธศาสนาของสังคมไทยที่สืบกันมา แต่กลายเป็นส่วนที่เด่นนำแบบเป็นส่วนต่าง ขณะที่ในสายประเพณีที่สืบมา พูดยตามคำของคนไทยที่ปนกันมานานแล้วว่าพระพุทธศาสนาเสื่อม

ที่ว่านี้เมื่อดูที่ส่วนใหญ่ ก็คือพระพุทธศาสนาพื้นบ้าน ที่เห็นทั่วไปในชนบท แทบจะเหลือแต่ประเพณีและพิธีกรรม แม้แต่สุราและการพนันก็เข้าไปได้ง่ายๆ ถึงในงานในลานวัด เมื่อมีการจัดตั้งสำนักกรรมฐาน สำนักวิปัสสนา ในชื่อใหม่ว่าสำนักปฏิบัติธรรม คนพื้นถิ่นชาวบ้านซึ่งมีความรู้เข้าใจหลักธรรมเลือนรางลงไปแล้ว ก็มีความรู้สึกแปลกแยกกับการปฏิบัติธรรม

ในพื้นที่ชนบททั่วไปของไทยนี้ ตั้งแต่ไม่นานมา กว่าศตวรรษแล้ว เมื่อสังคมไทยหันไปหาความเจริญแบบสมัยใหม่ คนไทยหลงใหลความเจริญแบบตะวันตก ตื่นวิทยาศาสตร์ มองเห็นเมืองไทยล้าหลัง อะไรที่เป็นของฝรั่งจึงเป็นสากล คนไทยหันหลังให้วัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนา หันหน้าไปรอรับและเลียนแบบตะวันตก

แม้แต่ประเพณีบวชเรียน ที่เป็นส่วน
แก่นสารของพระพุทธศาสนาแบบไทย
สำหรับสร้างบัณฑิตผู้นำชุมชนอย่างนายมณะ
ก็เลอะเลือนจนแทบจะหายไปจากแผ่นดินไทย
แล้วชาวบ้านก็อยู่กับแค่ประเพณีพิธีกรรม

คนเมืองคนกรุงหันหน้าไปเมืองนอก คนบ้านนอกหันหน้าไปเมืองกรุง มุ่งไปหาสวรรค์ในเมืองที่แพรวพราวด้วยแสงสี ชาวบ้านเปลี่ยนวิถีชีวิต แข่งกันหาเงินให้ลูกหลานได้บันได การศึกษาศสมัยใหม่ไปเล่าเรียนและหางานทำให้มีความก้าวหน้าในเมืองในกรุง ในแนวทางนี้ แม้แต่ชาวชนบทก็ห่างเหินวัด ออกไป และไม่น้อยก็ถึงกับหันหลังให้วัด

ฝ่ายวัดก็ตื่นรนเพื่ออยู่รอด ในสังคสมัยใหม่นี้ เงินตราคือ ความอยู่รอดและคือศักดิ์ศรีความเจริญก้าวหน้า วัดมากมายก็น่า เห็นใจ แต่สังคมก็ไม่รู้ ผู้คนก็ไม่เข้าใจ พระต้องหันไปหาทางมี รายได้ จัดงานจัดพิธี และก่อสร้างรูปธรรมใหญ่โต วัดเห็นห่างหลัก จนหลงลืมหน้าที่แท้จริงของตัว ไปๆ มาๆ พระและวัดก็ไม่ได้เอา ใจใส่ดูแลศิษย์ดูแลธรรมของชาวบ้าน ไม่ใส่ใจในหน้าที่ให้ธรรม

ชาวบ้านก็ไปตามกระแสนิยมความเจริญของยุคสมัยและ ถูกบีบรัดด้วยระบบสังคสมัยใหม่ วัดกับบ้านห่างเหินกันไป เนื้อหาสารธรรมที่จะเข้าใจถึง ซึ่งยังพยายามก้าวกันอยู่ ก็เล็กรา

แม้แต่ประเพณีบวชเรียน ที่เป็นส่วนแก่นสารของพระพุทธ ศาสนาแบบไทย สำหรับสร้างบัณฑิตผู้นำชุมชนอย่างนายมชะ ก็เลอะเลือนจนแทบจะหายไปจากแผ่นดินไทย แล้วชาวบ้านก็อยู่ กันแค่ประเพณีพิธีกรรมอย่างที่ว่า เกิดเป็นสภาพพุทธศาสนา ของคนไทยที่รอดได้แต่รูปแบบ แทบจะเหลือแต่เปลือก

เมื่อกระแสใหม่เข้ามาในถิ่น มีสำนักปฏิบัติธรรม เขาพูด กันว่าคนมาปฏิบัติธรรมที่นั่น ชาวบ้านหมดภูมิพื้นฐานทางธรรม ไปแล้ว ยากที่จะรู้เข้าใจว่า ที่จริงนั้น การปฏิบัติธรรมก็คือคำ สามัญธรรมใดๆ นี่เอง

ปฏิบัติธรรม ก็คือเอาธรรมมาปฏิบัติ
เอาธรรมมาใช้มาทำตาม ในการเป็นอยู่
ดำเนินชีวิต ทำกิจการงาน ทำมาหากิน
ตั้งแต่ในบ้าน พ่อแม่จะเลี้ยงดูลูกให้ดีอย่างไร
ลูกที่ดีเป็นอย่างไร สามมี-ภรรยาอยู่กัน
อย่างไรดี คุณครูดีทำหน้าที่อย่างไร นักเรียน
ทำอย่างไรจะเก่งจะดี เพื่อนบ้านที่ดี
ข้าราชการที่ดี พลเมืองดีเป็นอย่างไร...

แท้จริงนั้น ปฏิบัติธรรม ก็คือเอาธรรมมาปฏิบัติ เอาธรรมมาใช้มาทำตาม ในการเป็นอยู่ ดำเนินชีวิต ทำกิจการงาน ทำมาหากิน ตั้งแต่ในบ้าน พ่อแม่จะเลี้ยงดูลูกให้ดีอย่างไร ลูกที่ดีเป็นอย่างไร สามเณรภรรยาอยู่กันอย่างไรดี คุณครูดีทำหน้าที่อย่างไร นักเรียนทำอย่างไรจะเก่งจะดี เพื่อนบ้านที่ดี ข้าราชการที่ดี พลเมืองดีเป็นอย่างไร ฯลฯ ลึกเข้าไปในแต่ละคน ให้มีจิตใจที่ดี มีความเพียร มีสติ มีสมาธิ จะพัฒนาปัญญา ใช้ปัญญาแก้ปัญหา และคิดการสร้างสรรค์อย่างไร ทั้งหมดนี้คือการปฏิบัติธรรมทั้งนั้น

ที่นี้ ที่เขาตั้งชื่อเป็น “สำนักปฏิบัติธรรม” นั้น เป็นการพูดจำเพาะความหมายแบบรู้นัยกัน คือต้องการบอกว่าเป็นสำนักที่ให้คนมาฝึกปฏิบัติธรรมในระดับจิตใจระดับปัญญา หรือฝึกสมาธิฝึกวิปัสสนา ซึ่งเป็นขั้นที่ควรมีที่มีเวลามีกระบวนการวิธีปฏิบัติจริงจัง ก็จึงตั้งเป็นสำนักขึ้นมา และชื่อนั้นถ้าจะพูดจะเขียนเต็มๆ ก็จะต้องยาวเรียกยาก ก็ทำให้สั้นหน่อย อย่างรู้นัย เหมือนมีวงเล็บต่อท้ายว่า “สำนักปฏิบัติธรรม (ชั้นสมถภาวนา และวิปัสสนาภาวนา)”

ไม่ใช่ว่าปฏิบัติธรรมคือต้องไปทำอะไร อย่างในสำนักนั้นนี้คือความรู้ความหมายที่จะต้องให้ชาวบ้านรู้เข้าใจด้วย

แต่ที่นี้ เพราะความแปลกแยกกัน ไม่รู้ไม่เข้าใจกันให้ชัด พอมีสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นมาในถิ่น หรือใกล้ถิ่น ชาวบ้านไม่รู้ไม่เข้าใจอยู่แล้วว่าปฏิบัติธรรมคืออะไร ครั้นได้ยินได้เห็นความเป็นไปในสำนักปฏิบัติธรรมนั้น ก็นึกว่า อ้อ ปฏิบัติธรรมคืออย่างนั้น ต้องไปเข้าพักในที่อย่างนั้น แต่งตัวอย่างนั้น กินนอนเป็นอยู่เดินยืนนั่งทำอะไร อย่างนั้น เราอยู่บ้านนี้ไม่เกี่ยวอะไรกับการปฏิบัติธรรม เราไม่ต้องปฏิบัติธรรม

แล้วชาวบ้านก็อยู่กับพุทธศาสนาไปตามประเพณีพิธีกรรมต่อไป อย่างนี้ไม่เข้าพระพุทธศาสนาก็หมดฐาน

ถ้าในวัดเพลिनกันไปอยู่ในความประมาท ทั้งที่อยู่ในชนบทห่างไกล บางที่ตั้งสำนักแล้ว พระมัวต้อนรับคนชั้นกลาง คนมั่งมีจากในเมืองในกรุง แม้จะดีในด้านหนึ่งดังที่ว่า แต่กลายเป็นพระพุทธศาสนาแบบแยกส่วน เกิดความแปลกแยกอย่างที่ว่าแล้ว

กลายเป็นว่าวัดทิ้งคนพื้นถิ่น ชาวบ้านชาวไร่ชาวนาแปลกแยกออกไปจากพระพุทธศาสนา ทั้งที่ว่า แท้จริงนั้น พื้นฐานที่แท้จริงก็คือชุมชนทุกแห่งโดยเฉพาะในชนบท นั่นคือฐานแท้ที่พระเจ้าต้องให้เขาเจริญงอกงามปฏิบัติธรรมให้ได้ในชีวิตประจำวัน นี่คือพระลี้มมมาณพ ลี้มชาวบ้านชาวไร่ชาวนาในชนบท ซึ่งควรถือว่าเป็นเจ้าของวัดตัวจริงที่จะต้องเอาใจใส่

(สำหรับสำนักปฏิบัติธรรมบางแห่ง ที่เอาใจใส่ชุมชนท้องถิ่นด้วย โดยมีการจัดกิจกรรมจัดสอนธรรมในระดับปริญญาตรีมัธยมแก่เด็กนักเรียนและแก่ชาวชุมชน ก็ควรอนุโมทนา และก็ควรย้ำกันว่า ปฏิบัติธรรมไม่ใช่แค่ได้ไปพักใจ แต่ต้องให้มีผลออกมาเป็นจริงในชีวิตที่เป็นอยู่ประจำวัน หรือเป็นวิถีชีวิตวิถีสังคม)

เป็นอันว่า คนพื้นบ้านในไร่นาคนในป่าเขาแดนดงพงไพรนี้ พระอย่าลี้ม วัดอย่าทิ้งเขา ถึงเวลาต้องกลับไปเอาใจใส่ ต้องส่งข่าวบอกให้มมมาณพกลับมาใหม่ มิฉะนั้นก็มีแต่จะพัง จะหมดไป

ดูกันเถิด ชาวบ้านเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร เมื่อกี้นี้เล่าให้โยมที่มาพบฟังทีหนึ่งแล้ว ในถิ่นบ้านนอก ตามหมู่บ้าน บางที่มีภูเขาอยู่หลังหมู่บ้าน เวลานั้นถึงภูเขา ชาวบ้านนี่ก็อย่างไร

ตามที่ได้เห็นมานานักและหลายถิ่นแล้ว คนถิ่นชาวบ้านนั้น เขามองขึ้นไปบนภูเขา โดยคิดว่ามีอะไรจะให้เราเอามากินมาเสฟได้บ้าง มีไหมกระต่ายป่า ไก่ป่า ที่จะไปยิงเอามาต้มมาแกงกิน มีไหมต้นไม้นั้นต้นไม้นี้ที่จะไปตัดเอามาทำฟืน คิดแต่จะไปหาไปเอามาให้ตัวได้เสฟได้กิน มองแต่ในแง่ที่จะเอา แล้วก็ไปทำร้ายไปทำลาย ไม่มองในทางที่จะสร้างสวรรค์

อย่างนี้พูดให้สั้นว่ามองแบบตัณหา ไม่มองอย่างนายมณะซึ่งมองในแง่ที่จะทำ จะสร้างสวรรค์ ที่พูดสั้นๆ ว่ามองแบบฉันทะ

มฆมาณพนั้นมองอะไรๆ ด้วยฉันทะ ไม่ว่าจะเห็นจะพบอะไร ก็อยากทำให้มันดี ให้มันงาม ให้มันหมดจดสดใสเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ไปพบที่ไหนสกปรกรกรุงรัง ก็จะต้องทำให้สะอาดเรียบร้อยน่าดู อย่างที่ว่าให้รมณีย์ ที่ไหนขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อ ก็อยากทำให้มันราบให้มันเรียบให้มันน่าอยู่ดูดี เป็นรมณีย์

คนมีฉันทะนั้น พอมองขึ้นไปบนเขาหลังหมู่บ้าน ก็คิดว่าเออ... เขาภูคนี้อยู่หลังหมู่บ้านเรา เป็นจุดเด่น เป็นภาพ เป็นที่แสดงลักษณะของถิ่น เราจะทำให้บนเขานี้มีต้นไม้ขึ้นกันเขียวขจีให้เขานี้มีป่างาม ให้ถิ่นนี้ชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ แล้วต่อไปในระยะยาวมันจะได้เป็นแหล่งอาหารของพวกเราด้วย เราจะทำให้มันรมณีย์ เป็นที่รื่นรมย์

แล้วเราจะไปจัดบริเวณสร้างที่พบปะสังสรรค์ ที่ทำกิจกรรมดีๆ ของเด็กของผู้ใหญ่ ทำเขาภูคนี้นี้ให้เป็นศักดิ์ศรี เป็นที่น่าภูมิใจ คนต่างถิ่นมาที่นี้ พอมองไปทางหลังหมู่บ้าน แลเห็นภูเขา ก็จะได้ชื่นชม มองเห็นหมู่ไม้เขียวขจีงดงามน่ารื่นรมย์ เป็นที่ต้อนรับให้เขาสดชื่นมีความสุข ชุมชนของเราก็มีเกียรติมีคุณค่าที่น่าภูมิใจ

คนมีฉันทะนั้น พอมองขึ้นไปบนเขา
หลังหมู่บ้าน ก็คิดว่า เออ... เราจะทำให้
บนเขานี้มีต้นไม้ขึ้นกันเขียวขจี ให้เขานี้มี
ป่างาม ให้ถิ่นนี้ชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์...

เราจะทำให้มันร่มรื่น เป็นที่รื่นรมย์

นี่คือเข้าหลักกรรมณีย์อย่างที่ว่าข้างต้น

ถ้าชาวบ้านมองเขาหลังบ้านด้วยฉันท์ ก็จะคิดอย่างที่ว่า
นี่ คือมองดูด้วยใจที่อยากทำให้มันดี อยากให้มันหมดจดสดใส
ทำอย่างไรจะให้มันงามสะพรั่งอุดมสมบูรณ์ แล้วต่อไปไม่ช้าเลย
สภาพถิ่น สิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนเป็นดี เป็นที่งดงามไปหมด

เขานั่นที่เคยแล้ง มีแต่ต้นไม้แห้งๆ ก็จะกลายเป็นที่สดชื่น
มีต้นไม้เขียวขจี มีดอกมีผล ได้ร่มไม้ก็มีสัตว์มาพักอาศัย เป็นที่
เหมาะสำหรับให้คนไปจัดกิจกรรมดีๆ ไปพักผ่อนหย่อนใจก็ได้

นี่แหละ ถ้ารู้จักฉันท์ที่พระย้าสอนไว้ ก็เลิกพูดถึงต้นหา
ได้ มาฝึกกันตั้งแต่ลูกเล็กเด็กแดง ชักชวนชี้แนะทางให้เขาคิด
ในแบบที่เรียกว่าคิดสร้างสรรค์ เรียกให้สั้นก็คือมีฉันท์ พอฉันท์
มา ตัดค้นหาหา ปัญหาหมด ที่นี้ก็ได้รับความละ ปัญญาจะมาพา
ก้าวหน้ากันไปในการสร้างสรรค์และมีความสุข

ฉะนั้น ที่พูดมานี้ โยงกันหมด มาลงที่ “ฉันท์”

ฉันท์เป็นจุดเริ่ม เป็นต้นทาง เป็นตัวนำหน้าให้ก้าวไปใน
ความดีงาม ความงอกงาม ในความเจริญพัฒนา

เวลานี้ คนไทยทุกๆ ไป ทำท่าว่า ไม่ว่าจะมองอะไร ก็มอง
ด้วยตณหากันไปหมด คิดแต่จะเสพ ไม่คิดจะสรรค์ จะเอาทำ
เดียว มองไปบนภูเขา ก็จะเอาโน่นจะเอาเนี่ย มันมีอะไรให้เราเอา

ต่อไปนี่ ต้องเปลี่ยนใจใส่แนวคิดกันใหม่ ให้ชาวบ้านมอง
ขึ้นไปบนภูเขา พร้อมด้วยความนึกความคิดว่า ทำอย่างไรจะให้
มันดีมันงามอย่างนั้นๆ ให้มันสะอาดร่มรื่น มีต้นไม้อุดมสมบูรณ์
อะไรต่างๆ อย่างนี้ ให้ฉันท์เด่นขึ้นมา

คนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนาป่าเขาชาว
ชนบท ทัวทั้งหมด จะต้องได้เข้ามาในการ
ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ทำบุญพื้นฐาน ด้วยการ
ทำหมู่บ้านให้ร่มฉิย์ ให้ชุมชนมีคุณภาพ
ชีวิตที่จะอยู่กันดี พร้อมทั้งจะเจริญงอกงาม
ก้าวหน้าในธรรมสูงขึ้นไป

ต่อไปนี่ ต้องปลูกต้องปลุกชั้นทะเลให้ได้ แล้วก็สร้างนัก
ทำบุญ เป็นบุญกรแบบมฆมาถพขึ้นมา พระต้องสอนธรรมะให้
ประสานบรรจบครบตลอดทุกระดับให้เป็นองค์รวมที่สมบูรณ์
ไม่ให้กะพ่องกะแพ่ง

ต้องให้ได้อัตตะ คือจุดหมายหรือประโยชน์ ครบตลอดทั้ง
๓ ระดับ จะเน้นสัมปราย (เรื่องจิตใจที่เลยตาเห็น) ไปถึงปรมัตถ์
(เรื่องปัญญาสูงสุด) ก็ไม่ว่า แต่ต้องไม่ทิ้งพื้นฐานคือทิวฐธัมม
(เรื่องกินอยู่ สุขภาพ เงินทอง งานการ ครอบครัว สังคม ที่ตาเห็น)

หมู่บ้านเป็นฐานรากของสังคมนี้ ถ้าชุมชนหมู่บ้านระล่ำ
แตกสลาย สังคมนี้อายุดีไปดีไม่ได้ ต้องให้ชาวหมู่บ้านเข้าถึง
ประโยชน์สุขพื้นฐานที่ยืนนานมั่นคง

ธรรมพื้นฐานเพื่อประโยชน์สุขในทิวฐธรรม ต้องให้ถึง
ชาวบ้าน ถึงชุมชนคนถิ่น คือ คนพื้นบ้านชาวไร่ชาวนาป่าเขาชาว
ชนบท ทั้งทั้งหมด จะต้องได้เข้ามาในการปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ทำบุญ
พื้นฐาน ด้วยการทำหมู่บ้านให้ร่มเย็น ให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่จะ
อยู่กันดี พร้อมทั้งจะเจริญงอกงามก้าวหน้าในธรรมสูงขึ้นไป

พระพุทธเจ้าตรัสข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์ชาวบ้านไว้ใน
สิงคาลกสูตร ว่าด้วยทิวฐธัมมิกัตถ์ (ประโยชน์ตาเห็น) เป็นคิหิปฏิบัติ
(ข้อปฏิบัติของคฤหัสถ์)

ท่านเน้นให้ได้หลักการสงเคราะห์ (สังคหัตถุ ๔) แล้วก็ก้าว
กันขึ้นไปให้ได้ครบมงคล ๓๘ ก็จะต่อกับสัมปรายิกัตถ์ จนถึง
ปรมัตถ์ได้หมด

ชีวิตของชาวบ้านนั้นเน้นที่เรื่องของประโยชน์ตาเห็น เรื่องเงินทอง ทรัพย์สิน สุขภาพ อาชีพการงาน ยศ เกียรติ ไม้ตรี ชีวิตครอบครัว การอยู่ร่วมกันดีในสังคม อะไรต่างๆ เหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้คฤหัสถ์เอาใจใส่เป็นฐานที่ตั้งตัวตั้งตน

แล้วต่อยด้วยสัมปรายภพ (ประโยชน์ภายหลัง เรื่องจิตใจที่ลึกลับเลยตาเห็น) และปรมาตม์ (ประโยชน์อย่างยิ่งที่สำเร็จด้วยปัญญาบริสุทธิ์)

ต้องให้ชาวบ้านได้ทิวฐัมมิกัตถ์ ประโยชน์ขั้นตาเห็นเป็นฐาน เมื่อเขาพร้อม เขามีคุณภาพชีวิตดี ก็ให้มีความเจริญอกงามทางจิตใจ แล้วขึ้นไปถึงปัญญา ก็จะได้ครบจบสมบูรณ์

แต่เวลานี้ แทนที่จะเอาอย่างนั้น วัดไม่น้อยจะมัววุ่นอยู่กับการสนองความต้องการทางจิตใจเชิงลึกลับ ของคนกลุ่มหนึ่งระดับเดียว และพาให้ชาวบ้านแปลกแยกจากธรรมะดังที่ว่า

เอาละ วันนี้ว่าไปว่ามาเลยพูดเสียยืดยาว นี่แหละอยากจะเน้นเรื่องฉันทะ เรื่องธรรมะของชาวบ้าน เรื่องทำบุญพื้นฐาน ทำหมู่บ้านของเราให้อยู่กันดี ชั้นนี้ต้องทำให้ได้

สังคมไทยนี้ต้องปรับทิศทางการใหม่ ถ้ามัวจมกันอยู่ในกระแสตัณหา ก็จะล่มสลาย ต้องสร้างกระแสฉันทะขึ้นมาพาเข้าไปในทางให้ได้ แล้วการสร้างสรรค์ก็จะเริ่มต้น แล้วการทำบุญที่ถูกต้องก็จะมา

การทำบุญที่ถูกต้อง เป็นเบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมที่เต็มระบบครบองค์รวมก็จะได้ผลสมบูรณ์

พระคาถาสำคัญ

ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนวิธีทำบุญของชาวบ้านไว้

ควรชวนกันศึกษาให้มั่น

คารามโรปา วนโรปา	เย ชนา เสดตุการกา
ปปัญจ กุทปานญจ	เย ททนต์ คุปสสย
เตลั ทิวา จ รัตโต จ	สทา บุญ ปวทุตติ
ธมมฐา สีสสมปนา	เต ชนา สคคคามิโน ๗

(ส.ส.๑๕/๑๕๖/๕๖)

คำแปล

ชนเหล่าใด ปลุกสวน ปลุกป่า สร้างสะพาน
(รวมทั้งจัดเรือข้ามฟาก) จัดบริการน้ำดื่ม และบึงบ่อ
สระน้ำ ให้ที่พักอาศัย

บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้ง
วัน ตลอดทุกเวลา ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึง
พร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์

ถิ่นรมณีย์

เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวช เสด็จไปทรงหาถิ่น
สถานที่จะทรงบำเพ็ญเพียร ในที่สุดทรงพบถิ่นรมณีย์ที่เหมาะสม ณ
อุรุเวลาเสนานิคม ซึ่งได้ตรัสรู้ในร่มพระศรีมหาโพธิ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำ
เนรัญชรา ดังได้ตรัสเล่าไว้เอง (เช่น ม.ม. ๑๒/๓๑๘/๓๒๓) ดังนี้ว่า

“รมณีย์ โข วต ภูมิภาโค”...

ผืนแผ่นดินถิ่นนี้ รมณีย์จริงหนอ มีไพรสมณฑลร่มรื่น
น่าชื่นบาน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใส เย็นชื่นใจ
ชายฝั่งทำนาก็ราบเรียบ เป็นรมณีย์ ทั้งมีโคจรคาม
อยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะจริงหนอที่จะบำเพ็ญ
เพียร สำหรับกุลบุตรผู้ต้องการทำความเพียร

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นแล ได้นั่งลงแล้ว ณ ที่นั้น
โดยตกลงใจว่า ‘ที่นี่ละ เหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร’

เกณฑ์ต่ำสุดของถิ่นรมณีย์

คือ มีน้ำอุดม รมรื่นด้วยพสกษา

ถิ่นอาศัย หมู่บ้าน วัดวาอาราม (โรงเรียน และสถานศึกษา) ที่มีคุณสมบัติถูกต้อง เป็น “รมณีย์” มีองค์ประกอบ ๔ ประการ

๑. รมไม้และสายน้ำ ข้อนี้ถือเป็นแก่นยืนพื้น เรียกได้ว่าเป็นเกณฑ์จำเป็นต่ำสุดของความเป็นรมณีย์ (ฉาญทกสมบัตติ = “ฉาญา - รมเงา + ฉุทก - น้ำ”)

อย่างอุรุเวลาเสนานิคม ที่พระพุทธเจ้าตกลงพระทัยใช้เป็นที ทรงบำเพ็ญเพียร เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา ทรงบรรยายไว้ว่า “มีไพร่สนที่รมรื่น น้ำชื่นบาน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใส เย็นชื่นใจ”

สถานรมณีย์บางแห่งท่านบรรยายไว้ว่า “สระโบกขรณี มีน้ำใส น้ำมีรสอร่อย เย็นชื่น สะอาด สะท้อนแสงระยิบระยับตา มีทำน้ำเรียบงาม นำความรื่นรมย์ ตกตื้นด้วยรุกขชาตินานาชนิดแผ่คลุมให้รมเงา”

แต่ไม่ว่าจะวิจิตรงดงามอย่างไร ก็คือ มีน้ำอุดม มีรมไม้ให้พักพิง

๒. ถิ่นที่ทำเลงาม คือ มีพื้นที่ บริเวณ ผืนแผ่นดิน ที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม้รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เติ่ง่าย ปลอดภัย สบายตา ชวนให้ทัศน น้าชื่นชม อย่างอุรุเวลาที่ว่ามีชายน้ำราบเรียบ (ฐุมิภาคสมบัตติ)

บางแห่งท่านบรรยายไว้ว่า มีหาดหรือผืนทรายแผ่ไปเป็น ลานกว้างไกล เหมือนปูด้วยแผ่นเงินหรือลาดด้วยแผ่นทอง ข้อนี้ ขยายโยงต่อไปถึงสายลม แสงแดด ท้องฟ้า รวมถึงว่า ยามราตรี มีดวงจันทร์กระจ่างฟ้า นภาแจ่มใส ไร้ธุลีและหมอกควัน

๓. **คมนาคนติ** เช่นว่า ไม่ไกลเกินไป ไม่ไกลเกินไป เดินทางไปมาได้สะดวกปลอดภัย (*คมนาคนนสมบัติ*)

๔. **มีแต่คนเป็นมิตร** ปลอดภัย ร้าย มีคนดี คนเป็นมิตร มีไมตรี มีคนที่พึ่งพาอาศัยได้ ที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ เฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับพระสงฆ์ ก็ต้องเป็นที่สงบสงัด ไม่แออัด ไม่พลุกพล่านจอแจ ควรแก่การแสวงวิเวก (*บุคคลสมบัติ*)

ถิ่นอาศัย ได้แก่ ที่อยู่ สถานที่ทำกิจกรรมการงาน ภาวะสิ่งแวดล้อม เป็นฐาน เป็นที่ตั้ง เป็นที่รองรับความเป็นอยู่ การพัฒนาชีวิต การเลี้ยงชีพ การประกอบกิจการงาน ตลอดจนการเสวยสุขผจญทุกข์ของมนุษย์ รวมทั้งการที่ชีวิตจะเริ่มต้นและสิ้นสุด คือเกิดจนถึงตาย

ถิ่นอาศัยเป็นจุดเชื่อมต่อโลกของมนุษย์ เข้ากับโลกของธรรมชาติที่รองรับโอบอุ้มโลกมนุษย์นั้น จึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง ที่มนุษย์จะต้องอนุรักษ์สภาพรมณีนี้นี้ไว้ และในขั้นพื้นฐาน ควรให้มนุษย์มีความสุขอยู่ที่ธรรมชาติในสภาพรมณีนี้อย่างแท้จริง

พระพุทธศาสนาเน้นความสำคัญของถิ่นที่อาศัยมาก การสรร (เลือกสรร-จัดสรร) และสรรค์ (สร้างสรรค์) ถิ่นที่อาศัยให้ร่มเงา เป็นที่สดชื่น รื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ เป็นหลักพื้นฐานรวมอยู่ในหลักการใหญ่ข้อแรก ของระบบการพัฒนา มนุษย์ คือในข้อ กายภาวนา

(*กายภาวนา = การพัฒนาผัสสทวารกาย* คือ พัฒนาร่างกาย ซึ่งเป็นที่ประชุมแห่งช่องทางรับรู้ติดต่อสื่อสารกับโลกหรือสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ระบบแห่งอินทรีย์ทั้งหลาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกายสัมผัส ด้วย*อินทรีย์สังวร* โดยรับรู้ติดต่อสื่อสารอย่างมีสติ ให้ได้ผลดี)